

В.У.Чэчат

Абарона правоў дзіцячага насельніцтва Беларусі

Кароткая статыстыка. На пачатак 2003 г. у Рэспубліцы Беларусь пражывалі 2171 тыс. 480 дзяцей ва ўзросце да 17 гадоў уключна, што складае 21,9% ад агульнай колькасці насельніцтва краіны (9898 тыс. 590 чал.). З агульнай колькасці 636 864 – дзеці ва ўзросце да 6 гадоў (6,4%), 1 196 158 – ва ўзросце 7–15 гадоў (12,1%), 338 458 – ва ўзросце 16–17 гадоў (3,4%). Асобы мужчынскага полу складаюць 1 113 505 чал. (51,3%), жаночага – 1057 975 чал. (48,7%). З агульнай колькасці дзяцей ва ўзросце да 17 гадоў 1 557 940 дзяцей (71,7%) пражываюць у гарадской мясцовасці, 613 540 (28,3%) – у сельскай. Колькасць дзяцей-інвалідаў ва ўзросце да 18 гадоў на 01.01.2003 г. складала 30 253, ці 1,4% ад усіх дзяцей краіны.

На рэспубліканскім узроўні мэтанакіравана працуе Нацыянальная камісія па правах дзіцяці. У рэгіёнах краіны створаны адпаведныя органы, напрыклад у 93 аддзелах адукацыі райгарвыканкамаў дзейнічаюць сектары ці аддзелы па ахове дзяцінства. Таму агульная колькасць спецыялістаў у сектарах павялічылася і складае 225 чал. У агульнаадукацыйных школах Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь працуюць 2786 сацыяль-

У верасні 1990 г. у Нью-Йорку адбылася Сусветная сустрэча на вышэйшым узроўні ў інтарэсах дзяцей, у якой прыняла ўдзел дэлегацыя Беларускай ССР. Ад імя Беларусі Старшынёй Вярхоўнага Савета была падпісана Сусветная дэкларацыя аб забеспячэнні выжывання, абароны і развіцця дзяцей.

19 лістапада 1993 г. Вярхоўным Саветам Рэспублікі Беларусь быў прыняты Закон Рэспублікі Беларусь “Аб правах дзіцяці” (раней усіх былых саюзных рэспублік). У 2000 г. у яго былі ўнесены змяненні і дапаўненні, якія знайшлі адлюстраванне ў Законе Рэспублікі Беларусь “Аб унясенні змяненняў і дапаўненняў у Закон Рэспублікі Беларусь “Аб правах дзіцяці”. Гэты Закон грунтуецца на Канстытуцыі Рэспублікі Бе-

лых педагогаў і 1844 педагогі-псіхологі. Усяго ва ўстановах адукацыі краіны ў пачатку 2003 г. працавала 3428 сацыяльных педагогаў і 3318 педагогаў-псіхалагаў.

ларусь і Канвенцыі аб правах дзіцяці (прынятай Генеральнай Асамблеяй Арганізацыі Аб’яднаных Нацый 20 лістапада 1989 г.), 15-годдзе якой будзе адзначацца ў 2004 г.

Віктар Уладзіміравіч Чэчат у 1960 годзе скончыў Гомельскі педінстытут імя В.П.Чкалава. Працуючы ў Брэсцкім педінстытуце, прайшоў шлях ад асістэнта да загадчыка кафедры педагогікі і псіхалогіі. З 1980 года працаваў у НДІ педагогікі. У цяперашні час – прарэктар па навукова-метадычнай рабоце ІПК і перападрыхтоўкі кадраў БДПУ імя М.Танка, доктар педагогічных навук, прафесар, член Нацыянальнай камісіі па правах дзіцяці, заслужаны работнік адукацыі Рэспублікі Беларусь.

Згодна з Законам, дзіцем лічыцца фізічная асоба да дасягнення ёю ўзросту восемнаццаці гадоў (паўналецця).

Менавіта ў 90-ыя гг. XX ст. і ў пачатку XXI ст. у Беларусі мэтанакіравана прагназуюцца і рэалізуюцца комплекс мерапрыемстваў

па выкананні рашэнняў Сусветнай сустрэчы 1990 г. Каб пазнаёміцца з імі, звернемся да табліцы, якая дае магчымасць убачыць асноўныя напрамкі шматбаковай дзейнасці краіны па абароне правоў дзяцей, стварэнні спрыяльных умоў для іх жыцця і развіцця.

1993 Прыняты Закон Рэспублікі Беларусь “Аб правах дзіцяці”

Распрацаваны і прадстаўлены Камітэту ААН па правах дзіцяці Першапачатковы даклад аб ходзе рэалізацыі Канвенцыі аб правах дзіцяці ў Беларусі

1995 Распрацаваны і зацверджаны Нацыянальны план дзеянняў па абароне правоў дзіцяці на 1995–2000 гг.

Падрыхтаваны Нацыянальны даклад аб становішчы дзяцей і жанчын “Дзеці і жанчыны Беларусі: сёння і заўтра”

Адкрыта SOS-дзіцячая вёска ў Бараўлянах

Уведзена выкладанне спецкурса “Правы дзіцяці” ва ўсіх навучальных установах сістэмы адукацыі

1996 Створана Нацыянальная камісія па правах дзіцяці

1998 Распрацаваны і прадстаўлены Камітэту ААН па правах дзіцяці Першы перыядычны даклад аб ажыццяўленні Канвенцыі аб правах дзіцяці

Зацверджана прэзідэнцкая праграма “Дзеці Беларусі” з пяццю мэтавымі падпраграмамі “Дзеці Чарнобыля”, “Дзеці-інваліды”, “Дзеці-сіроты”, “Развіццё сацыяльнага абслугоўвання сям’і і дзяцей”, “Развіццё індустрыі дзіцячага харчавання”

Створаны Нацыянальны цэнтр усынаўлення дзяцей

Уведзена выкладанне спецкурса “Правы чалавека” ва ўсіх навучальных установах сістэмы адукацыі

1999 Прыняты Закон Рэспублікі Беларусь “Аб дзяржаўнай падтрымцы маладзёжных і дзіцячых грамадскіх аб’яднанняў у Рэспубліцы Беларусь”

Прыняты Нацыянальны план развіцця адукацыі ў галіне правоў чалавека на 1999–2004 гг.

Прыняты і ўведзены ў дзеянне Кодэкс Рэспублікі Беларусь аб шлюбе і сям’і

2000 Прыняты Закон Рэспублікі Беларусь “Аб унясенні змяненняў і дапаўненняў у Закон Рэспублікі Беларусь “Аб правах дзіцяці”

Падрыхтаваны і зацверджаны Нацыянальны даклад “Становішча дзяцей у Рэспубліцы Беларусь у 1999 годзе”

Падрыхтаваны і зацверджаны Нацыянальны даклад аб выкананні рашэнняў Сусветнай сустрэчы на вышэйшым узроўні ў інтарэсах дзяцей (1990)

2001 Прынята і зацверджана прэзідэнцкая праграма “Дзеці Беларусі” на 2001–2005 гг. з падпраграмамі “Дзеці Чарнобыля”, “Дзеці-сіроты”, “Дзеці-інваліды”, “Удасканаленне сацыяльнай абароны сям’і і дзяцей”, “Дзіцячае харчаванне”

Падрыхтаваны і зацверджаны Нацыянальны даклад “Становішча дзяцей у Рэспубліцы Беларусь у 2000 годзе”

2002 Падрыхтаваны і зацверджаны Нацыянальныя даклады “Становішча дзяцей у Рэспубліцы Беларусь у 2001–2002 гг.”

2003 Распрацаваны і прадстаўлены Камітэту ААН па правах дзіцяці Другі перыядычны даклад аб ажыццяўленні Канвенцыі аб правах дзіцяці

Падрыхтаваны Нацыянальны план дзеянняў па абароне правоў дзяцей на 2004–2010 гг.

Разгледзім некаторыя з напрамкаў работы па абароне правоў дзіцячага насельніцтва Беларусі.

Заканадаўчае і нарматыўна-правое забеспячэнне дзейнасці па абароне правоў і інтарэсаў дзяцей, падтрымцы сем'яў.

Закону Рэспублікі Беларусь “Аб дзяржаўных дапамогах сем'ям, якія выхоўваюць дзяцей” памеры дапамогі павялічыліся ў сярэднім на 25%. Матэрыяльная падтрымка пры нараджэнні і выхаванні дзяцей ва ўзросце да 3 гадоў прадастаўляецца ўсім сем'ям

Ідзе рэспубліканскі семінар удзельнікаў эксперыментальных пляцовак па навучанні правам дзіцяці, асновам дэмакратыі, міжнародным гуманітарным праве.

Намеснік дырэктара па выхаваўчай рабоце гімназіі № 1 імя Ф.Скарыны г.Мінска М.А.Ільіна праводзіць трэнінг па вырашэнні канфліктаў з апорай на прававыя веды.

Асноўнымі законамі і заканадаўчымі актамі з'яўляюцца наступныя: законы Рэспублікі Беларусь “Аб правах дзіцяці” (1993; 2000), “Аб дзяржаўных дапамогах сем'ям, якія выхоўваюць дзяцей”, “Асноўныя напрамкі дзяржаўнай сямейнай палітыкі”, “Кодэкс Рэспублікі Беларусь аб шлюбе і сям'і”, “Аб сацыяльнай абароне інвалідаў у Рэспубліцы Беларусь”, “Аб сацыяльнай абароне грамадзян, якія пацярпелі ад катастрофы на Чарнобыльскай АЭС”, “Аб сацыяльным абслугоўванні”, “Аб зацверджанні палажэння аб органах апекі і папярэчальства”, “Аб зацверджанні палажэння аб прыёмнай сям'і”, “Аб зацверджанні палажэння аб парадку ўсынаўлення (удачарэння) дзяцей і ўстанаўлення апекі, папярэчальства над імі замежнымі грамадзянамі, асобамі без грамадзянства і грамадзянамі Рэспублікі Беларусь, якія пастаянна пражываюць на тэрыторыі замежнай дзяржавы”, “Аб зацверджанні палажэння аб парадку выдачы пасведчання мнагадзетнай сям'і”, “Палажэнне аб органах аховы дзяцінства”, прэзідэнцкая праграма “Дзеці Беларусі” і шэраг падзаконных актаў. Так, у сувязі з увядзеннем у дзеянне 1 красавіка 2002 г. новай рэдакцыі

без выключэння. На дзяцей пасля 3 гадоў дапамога прызначаецца адрасна з улікам сярэдняга сукупнага даходу на члена сям'і ў месяц за папярэдні год.

Наяўнасць розных відаў дапамогі сем'ям і дзецям. З улікам складанасці сацыяльна-эканамічнай сітуацыі ў краіне мэтанакіравана робіцца ўсё магчымае для падтрымкі дзяцей, стварэння ўмоў для іх паўнацэннай жыццядзейнасці. Існуюць розныя віды дзяржаўнай дапамогі сем'ям, што выхоўваюць дзяцей:

- па цяжарнасці і родах;
- у сувязі з нараджэннем дзіцяці;
- па доглядзе за дзіцем ва ўзросце да 3 гадоў;
- па доглядзе за дзіцем-інвалідам ва ўзросце да 18 гадоў;
- маці, якая стала на ўлік у жаночай кансультацыі да 12-тыднёвага тэрміну цяжарнасці;
- адзінокай маці, якая выхоўвае дзіця ва ўзросце да 1,5 года;
- на дзяцей ва ўзросце ад 3 да 16 гадоў (інвалідаў, вучняў, якія не атрымліваюць стыпендыі, — да 18 гадоў);
- на дзяцей, якія інфіцыраваны вірусам імунадэфіцыту ці хворыя на СНІД.

Акрамя таго, прызначаюцца і выплачваюцца наступныя надбаўкі да дапамогі:

- на дзяцей адзінокім маці, разведзеным мужчынам і жанчынам, калі адзін з бацькоў ухляецца ад выплаты аліментаў;
- на дзяцей адзінокім маці з ліку дзяцей-сірот і дзяцей, якія засталіся без апекі бацькоў, — былых выхаванцаў дзіцячых дамоў (школ-інтэрнатаў);
- на выхоўваемых у сям'і дзяцей-інвалідаў ва ўзросце да 18 гадоў;
- на дзяцей ваеннаслужачых тэрміновай службы.

Дзяржаўныя дапамога і надбаўкі да іх прызначаюцца і выплачваюцца пастаянна сем'ям, якія пражываюць на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь і выхоўваюць дзяцей.

Замежныя грамадзяне, якія маюць дзяцей, карыстаюцца ў Рэспубліцы Беларусь правам на дапамогу, калі гэта прадугледжана міжнароднымі дагаворамі ці пагадненнямі.

Рэалізацыя прэзідэнцкай праграмы “Дзеці Беларусі” на 2001–2005 гг. У 2002 г. на рэалізацыю гэтай праграмы са сродкаў рэспубліканскага і мясцовага бюджэтаў было выдаткавана 63 249,6 млн руб. У ажыццяўленні праграмы ўдзельнічаюць фактычна ўсе міністэрствы, органы дзяржаўнага кіравання, мясцовыя выканаўчыя і распарадчыя органы ўсіх узроўняў.

Аказанне замежнымі краінамі бязвыплатнай дапамогі таварамі (маёмасцю). У 2002 г. у Рэспубліку Беларусь з 32 краін свету паступіла бязвыплатнай дапамогі на суму 88,2 млн долараў ЗША, у тым ліку:

у выглядзе тавараў (маёмасці) на суму 45,8 млн долараў ЗША;

у выглядзе грашовых сродкаў на суму 42,4 млн долараў ЗША.

Беларускім дзіцячым фондам падпісана пагадненне з англійскай, дабрачыннай арганізацыяй “Надзея і дамы — дзецям”. На працягу года пяць пабудаваных катэджаў прынялі 50 дзяцей-сірот. Агульны кошт праекта ў 2002 г. склаў 145 тыс. долараў ЗША. З пачатку 2000 г. пабудаваны 21 катэдж, дзе пражываюць 213 дзяцей, у тым ліку 168 дзяцей-сірот. У праграму “Міжнароднае спонсарства” ўключаны 148 дзяцей-сірот і дзяцей з мала-

забяспечаных сем'яў. Штомесячна да паўналецця дзяцей ад замежных спонсараў яны атрымліваюць ад 10 да 15 долараў ЗША.

Аздараўленне дзяцей у Беларусі і замежных краінах. У 2002 г. за кошт сродкаў рэспубліканскага бюджэта і сродкаў дзяржаўнага сацыяльнага страхавання былі накіраваны ў санаторна-курортныя і аздараўленчыя ўстановы краіны 698,5 тыс. дзяцей, з іх 7,4 тыс. дзяцей-інвалідаў і 11 тыс. дзяцей-сірот. У 4111 аздараўленчых лагерах з выкарыстаннем датацый са сродкаў дзяржаўнага спецыяльнага страхавання адпачылі 453,7 тыс. дзяцей. У рамках міжнароднага гуманітарнага супрацоўніцтва 57,2 тыс. дзяцей прайшлі аздараўленне ў 24 замежных краінах. Гэта былі дзеці з усіх рэгіёнаў Беларусі, і найбольш — з Гомельскай (23,6 тыс. дзяцей) і Магілёўскай (13,3 тыс. дзяцей) абласцей. У Італіі пабывалі 28,9 тыс. беларускіх дзяцей, у Германіі — 10,4 тыс., у Іспаніі — 5,5 тыс., у Ірландыі — 2,3 тыс., у Бельгіі — 2,2 тыс., у Вялікабрытаніі — 1,9 тыс., у Каралеўстве Нідэрланды — 1,4 тыс., у ЗША — 1,2 тыс. дзяцей.

Нацыянальнае і міжнароднае ўсынаўленне. У краіне ўсынаўленне рэгулюецца Кодэксам аб шлюбе і сям'і і Законам Рэспублікі Беларусь “Аб правах дзіцяці”. Усынаўленне дазваляецца толькі ў адносінах да непаўналетніх і ў іх інтарэсах. У 1997 г. у Беларусі быў створаны Нацыянальны цэнтр усынаўлення — сацыяльная структура, у задачы якой уваходзяць арганізацыя ўсынаўлення дзяцей, што засталіся без сямейнага акружэння, ажыццяўленне прававой і медыка-псіхалага-педагагічнай падрыхтоўкі кандыдатаў ва ўсынавіцелі, каардынацыя мясцовых органаў абароны дзяцінства па нацыянальным і міжнародным усынаўленні дзяцей. Пры ажыццяўленні міжнароднага ўсынаўлення важнейшымі патрабаваннямі і ўмовамі з'яўляюцца:

немагчымасць усынаўлення дзіцяці ў сваёй краіне;

дэталёвае вывучэнне сацыяльнага, эканамічнага, псіхалагічнага стану сям'і, якая жадае ўсынавіць дзіця;

устаўленне факта, ці адпавядае ўсынаўленне канкрэтнай сям'ёй інтарэсам дзіцяці;

суадносіны заканадаўства Беларусі з заканадаўствам краіны пражывання ўсы-

навіцеляў з мэтай вызначэння таго, ці забяспечвае яно абарону інтарэсаў дзяцей у выпадку іх усынаўлення; прадастаўленне органамі краіны, у якой пражывае ўсынавіцель, рэгулярнай інфармацыі аб працэсе адаптацыі дзіцяці ў прыёмнай сям'і; рашэнне працэдурных пытанняў усынаўлення вырашаецца цэнтральнымі кампетэнтнымі органамі абедзвюх краін у працэсе ўзаемных кантактаў, перагавораў і перапіскі; дазвол прымаючага боку і яго іміграцыйнай службы на прыезд дзіцяці; недапушчальнасць атрымання пэўных матэрыяльных ці фінансавых выгад кімсьці з удзельнікаў міжнароднага ўсынаўлення; рашэнне працэдур дадатковага кантролю па абароне правоў усыноўленых дзяцей і захаванне іх кантактаў з радзімай.

Значная колькасць дзяцей усынаўляецца на нацыянальным узроўні. На пачатак 2002 г. у Беларусі пражывала 8929 усыноўленых дзяцей-сірот. У перыяд з 1991 па 2002 г. 6133 дзіцяці былі ўсыноўлены грамадзянамі Беларусі, 1860 — грамадзянамі замежных краін. Па выніках 2002 г. замежнымі грамадзянамі 14 краін было ўсыноўлена 549 дзяцей ва ўзросце да 18 гадоў. З іх грамадзянамі Італіі — 197 дзяцей, ЗША — 172, Швецыі — 49, Канады — 40, Даніі — 26, Ірландыі — 20, Германіі — 13, Бельгіі — 12, Францыі — 7, Ізраіля — 6, Польшчы — 3, Украіны — 3, Іспаніі — 1, Расіі — 1 дзіця.

Узаемадзеянне дзяржаўных органаў, няўрадавых арганізацый, грамадскіх аб'яднанняў у мэтах абароны правоў і інтарэсаў дзяцей. У 2002 г. прайшла традыцыйная рэспубліканская і рэгіянальная акцыя “Нашы дзеці”. Яе ўдзельнікамі сталі 82 рэспубліканскія органы дзяржаўнага кіравання, канцэрны, банкі, грамадскія аб'яднанні, у тым ліку 22 міністэрствы, 13 камітэтаў і дэпартаменты, 12 буйных канцэрнаў і дзяржаўных аб'яднанняў, 18 банкаў. Канкрэтныя віды дапамогі аказалі Нацыянальны цэнтр прававой інфармацыі Рэспублікі Беларусь, Нацыянальны цэнтр законапраектнай дзейнасці пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь, Вярхоўны суд, Вышэйшы гаспадарчы суд, Ка-

мітэт па справах рэлігій і нацыянальнасцей пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь, Беларускі дзяржаўны навукова-прамысловы канцэрн парашковай металургіі, Камітэт дзяржаўнай бяспекі, Нацыянальны банк, Міністэрства жыллёва-камунальнай гаспадаркі, Міністэрства спорту і турызму, усе аблвыканкамы краіны, Федэрацыя прафсаюзаў Беларусі і яе аб'яднанні рэспубліканскага і рэгіянальных узроўняў, Беларускі дзіцячы фонд і інш.

Шмат карыснага для дзяцей робіць Беларускі дзіцячы фонд. Пры рэалізацыі рэспубліканскай праграмы “Нашы дзеці” напярэдадні Новага года і Каляд супрацоўнікі фонду ўручылі падарункі дзецям, якія знаходзіліся ў бальніцах, дзецям-інвалідам, што навучаюцца дома, дзецям-сіротам. Падарункі атрымалі звыш 19 тыс. дзяцей на суму больш 70 млн руб. У 2002 г. акцыя “Дзіцячае сэрца” стала буйной рэспубліканскай праграмай. Двойчы ў Беларусь па ініцыятыве і за кошт сродкаў фонду і яго спонсараў запрашалася міжнародная брыгада кардыяспецыялістаў, якая ўзначальвалася кардыяхірургам Вільямам Новікам (ЗША). Урачамі зроблены 33 складанейшыя аперацыі на адкрытых сэрцах дзяцей. У адпаведнасці з праграмай “Хворыя дзеці” 10 дзяцей былі накіраваны фондам на лячэнне ў замежныя клінікі. Працягвалася акцыя “Падорым сонца дзетвары”, у час якой беларускія сем'і на канікулах прынялі 4320 дзяцей-сірот са школ-інтэрнатаў і дзіцячых дамоў. Дзякуючы супрацоўніцтву Мядзельскага і Калінкавіцкага раёнаў 26 дзяцей з Гомельшчыны аздаравляліся ў сем'ях Мядзельшчыны. За 2002 г. Беларускі дзіцячы фонд пры рэалізацыі сваіх дабрачынных праграм аказаў дапамогу дзецям на суму 201 300 долараў ЗША, перадаў у сем'і, школы-інтэрнаты, бальніцы і іншыя дзіцячыя ўстановы 105,7 тоны гуманітарных грузаў на суму 266,7 тыс. долараў ЗША.

Беларускі фонд “SOS-дзіцячая вёска” (створаны па ініцыятыве і фінансавай падтрымцы нямецкай дабрачыннай арганізацыі) мае сёння 13 сямейных дамоў у SOS-дзіцячай вёсцы “Бараўляны” (дырэктар — Міхалевіч Валерый Міхайлавіч), у якіх пражываюць і выхоўваюцца звыш 100 дзяцей-сірот. На тэрыторыі вёскі знаходзіцца SOS-сацы-

яльны цэнтр маці і дзіцяці імя Г.Гмайнера, які размяшчаецца ў чатырох двухпавярховых дамах (адкрыты ў 1995 г.). У цэнтры праводзіцца сацыяльная рэабілітацыя дзяцей — пацыентаў Рэспубліканскага онкагематалагічнага цэнтра і аздаравленне дзяцей з мнагадзетных сем'яў з раёнаў, якія пацярпелі ад аварыі на Чарнобыльскай АЭС. У цэнтры тэрмінам ад двух да чатырох тыдняў пражываюць і праходзяць аздаравленне 25–30 дзяцей разам з маці.

У 2002 г. ажыццяўляліся праграмы: “SOS-камп'ютэрны клас”, “SOS-цэнтр выхавання

цыяльнага абслугоўвання сям'і і дзяцей і 83 тэрытарыяльныя цэнтры сацыяльнага абслугоўвання насельніцтва. Спецыялісты цэнтраў вырашаюць шматлікія праблемы: адносіны мужа і жонкі; псіхалага-педагагічную некампетэнтнасць бацькоў у пытаннях выхавання дзяцей; алкагалізм і наркаманію абодвух ці аднаго з бацькоў; фізічную агрэсію з боку бацькі. У сацыяльна-педагагічным цэнтры Гродзенскай вобласці распрацаваны і рэалізуюцца “Праграма псіхалагічнай карэкцыі пазнавальнай і эмацыянальна-валявой сфер асобы дзіцяці старшага дашкольнага ўзросту”,

Настаўніца гімназіі № 1 імя Ф. Скарыны г. Мінска І. В. Балота вядзе ўрок у III кл. па тэме “Абарона правоў дзяцей, якія апынуліся ў неспрыяльных умовах”

моладзі”, “SOS-дзіцячая вёска “Мар’іна Горка” і інш. На рэалізацыю праграм нямецкія партнёры накіравалі ў Беларусь бязвыплатнай дапамогі ў выглядзе грузаў на суму каля 67,0 тыс. долараў ЗША, грашовых сродкаў на суму 660 тыс. долараў ЗША.

Службы сацыяльна-псіхалага-педагагічнага абслугоўвання сям’і і дзяцей. Адным з перспектывных напрамкаў работы па абароне правоў і інтарэсаў дзяцей з’яўляецца дзейнасць па раннім выяўленні сямейных няўдач. За 5 апошніх гадоў у краіне створана прыцыпова новая сістэма індывідуалізаванай сацыяльнай дапамогі сем’ям і дзецям, якія знаходзяцца ў цяжкай жыццёвай сітуацыі, што ўключае аказанне сацыяльна-псіхалагічнай, рэабілітацыйнай і прававой дапамогі.

У сістэме Міністэрства працы і сацыяльнай абароны функцыяніруюць 24 цэнтры са-

“Праграма сацыяльна-псіхалагічнай дапамогі сем’ям, што знаходзяцца ў сітуацыі разводу”, “Праграма сацыяльна-псіхалагічнай дапамогі СНІД-інфіцыраваным і іх блізкім”. Асабліва рэзультатыўна выкарыстоўваюцца “Праграма групавой сацыяльна-псіхалагічнай работы з асобамі падлеткавага і юнацкага ўзросту па прафілактыцы алкагольнай і наркатэчнай залежнасці” (г. Ваўкавыск); сацыяльна-псіхалагічная праграма “Шанц”, якая прадстаўляе комплекс дыягнастычных, карэкцыйных і кансультацыйных формаў работы з цяжкімі дзецьмі і іх сем’ямі (г. Мазы); індывідуальныя праграмы работы ў трэнінгавых групах (трэнінг мадыфікацыі паводзін І. А. Фурманава, трэнінг бацькоўскай эфектыўнасці А. А. Аладзіна); праграмы аказання сацыяльна-псіхалагічнай дапамогі жанчынам і дзецям, якія зведалі насілле.

Інтэграцыя ў грамадства дзяцей-інвалідаў і дзяцей з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця. У 2002 г. навучанне, выхаванне і рэабілітацыю дзяцей гэтай катэгорыі ажыццяўлялі спецыялізаваныя дамы-інтэрнаты сістэмы Міністэрства працы і сацыяльнай абароны: 46 спецыяльных (кампенсуючых) дзіцячых дашкольных устаноў, 9 спецыяльных дамоў, 73 школы-інтэрнаты для дзяцей з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця, 19 спецыяльных школ сістэмы Міністэрства адукацыі. Акрамя таго, карэкцыйна-рэабілітацыйная, псіхалага-педагагічная дапамога і адукацыйна-выхаваўчыя паслугі дзецям з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця аказваліся ў 1011 спецыяльных групах дашкольных устаноў агульнага прызначэння, 405 спецыяльных класах агульнаадукацыйных школ, 3838 класах інтэграванага навучання агульнаадукацыйных школ, 97 цэнтрах карэкцыйна-развіваючага навучання і рэабілітацыі, 867 пунктах карэкцыйна-педагагічнай дапамогі пры дзённых агульнаадукацыйных школах і 465 — пры дашкольных установах.

У прафесійна-тэхнічных навучальных установах атрымліваюць веды 1127 навучэнцаў з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця. У сярэдніх спецыяльных навучальных установах праходзяць прафесійную падрыхтоўку 833 інваліды, у вышэйшых навучальных установах — 575.

Актыўна ідзе рэабілітацыя дзяцей з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця праз алімпійскі рух “Спецыял Алімпікс”.

Навучанне правам чалавека, правам дзіцяці, міжнароднаму гуманітарнаму праву. У 1994 г. Генеральная Асамблея ААН аб’явіла 1995–2004 гг. Дзесяцігоддзем адукацыі ў галіне правоў чалавека. Праблема адукацыі ў галіне правоў чалавека не ставілася ў Беларусі да 90-ых гг. XX ст. Каб выправіць гэты недахоп, ва ўстановы адукацыі Рэспублікі Беларусь былі ўведзены спецкурсы “Правы дзіцяці” (1995) і “Правы чалавека” (1998). Сёння ў навучанні правам чалавека назапашаны карысны і багаты вопыт:

адпрацаваны аптымальны змест навучання для ўсіх навучальных устаноў сістэмы адукацыі краіны;

па сутнасці створана шматступенчатая сістэма па вывучэнні правоў чалавека,

правоў дзіцяці, міжнароднага гуманітарнага права ў розных тыпах навучальных устаноў;

распрацаваны і ўкараняюцца ў цэласны педагагічны працэс навучальных устаноў інтэрактыўныя тэхналогіі і метады навучання;

у навучальных установах, асабліва на эксперыментальных пляцоўках, распрацаваны серыі ўрокаў, матэрыялаў для пазакласнай работы, для вучэбна-метадычных комплексаў;

асобныя эксперыментальныя пляцоўкі сталі цэнтрамі вучэбна-метадычнага і навуковага забеспячэння (суправаджэння) эксперыментальнай і вучэбнай работы па правах чалавека. У г. Мінску такім цэнтрам стала гімназія № 1 імя Ф.Скарыны (дырэктар — Н.Ул.Бушная, каардынатар эксперыменту — намеснік дырэктара Н.Д.Жаўняк). На базе гімназіі сістэматычна праходзяць рэспубліканскія і міжнародныя канферэнцыі, семінары, нарады, “крутлыя сталы” па праблеме правоў чалавека, правоў дзіцяці (гл. фотаздымкі).

Аб выніковых вывадах Камітэта па правах дзіцяці Арганізацыі Аб’яднаных Нацый. У маі 2002 г. Камітэт па правах дзіцяці разгледзеў Другі перыядычны даклад аб ажыццяўленні Канвенцыі аб правах дзіцяці. Камітэт адзначыў і пазітыўныя аспекты, што рухаюць, і складанасці, якія стрымліваюць працэс рэалізацыі Канвенцыі, намерцёў агульных мерапрыемстваў па выкананні рэкамендацый, што выдзелены ў Заключных заўвагах да даклада.

Пазітыўныя аспекты:

1. Прыняцце шэрага законаў у мэтах далейшай гарманізацыі заканадаўства краіны з палажэннямі Канвенцыі аб правах дзіцяці (новы Грамадзянскі кодэкс, Кодэкс аб шлюб і сям’і (1999), новая рэдакцыя Закону «Аб правах дзіцяці» (2000).

2. Прыняцце Закону «Аб міжнародных дагаворах» (1998), згодна з якім нормы міжнародных законаў, такіх як Канвенцыя аб правах дзіцяці, становяцца часткай заканадаўства, якое дзейнічае, і могуць, такім чынам, непасрэдна прымяняцца ў судах.

3. Стварэнне Нацыянальнай камісіі па правах дзіцяці (1996).

4. Распрацоўка і зацверджанне Нацыянальнага плана дзеянняў па абароне правоў дзіцяці на 1995–2000 гг., працягам якога стала прэзідэнцкая праграма “Дзеці Беларусі”.

5. Прыняцце Нацыянальнага плана развіцця адукацыі ў галіне правоў чалавека на 1999–2004 гг. (1999).

6. Прыняцце Факультатыўнага пратакола і Канвенцыі аб правах дзіцяці па праблемах гандлю дзецьмі, дзіцячай прастытуцыі і дзіцячай парнаграфіі.

7. Падпісанне Рэспублікай Беларусь Гаагскай Канвенцыі 1993 г. аб абароне дзяцей і супрацоўніцтве ў галіне ўсынаўлення дзяцей замежнымі грамадзянамі.

Важнейшымі складанасцямі, якія пераашкаджаюць працэсу рэалізацыі Канвенцыі, з’яўляюцца:

эканамічныя цяжкасці пераходнага перыяду; рост беднасці, якая ўплывае на дабрабыт сем’яў, у асаблівасці мнагадзетных і сем’яў, якія пражываюць у сельскіх раёнах; негатыўнае ўздзеянне вынікаў аварыі на Чарнобыльскай АЭС на насельніцтва краіны ў цэлым, на стан здароўя і развіццё дзяцей.

АСНОЎНЫЯ МЕРАПРЫЕМСТВЫ І РЕКАМЕНДАЦЫІ ПА РЕАЛІЗАЦЫІ КАНВЕНЦЫІ АБ ПРАВАХ ДЗІЦЯЦІ:

1. Працягваць работу па комплексным пераглядзе існуючага заканадаўства ў мэтах забеспячэння поўнай адпаведнасці нацыянальнага заканадаўства прынцыпам і палажэнням Канвенцыі аб правах дзіцяці.

2. Забяспечыць стварэнне пастаяннага органа па каардынацыі працэсу рэалізацыі і маніторынгу правоў дзіцяці на нацыянальным і мясцовым узроўнях.

3. Стварыць незалежны і эфектыўны механізм у якасці састаўной часткі нацыянальнага інстытута па правах чалавека ці ў якасці самастойнага органа, такога як Інстытут упаўнаважанага па правах дзіцяці.

4. Адпрацаваць механізм збору і сістэматычнага аналізу дадзеных аб дзецях да 18 гадоў, уключыць у яго дзяцей з сем’яў з нізкім узроўнем даходаў, дзяцей, якія пражываюць у сельскіх раёнах, выхаванцаў дзіцячых дамоў і інтэрнатаў, дзяцей-інвалідаў і дзяцей, якія пацярпелі ад вынікаў аварыі на Чарнобыльскай АЭС.

5. Працягваць распрацоўку мер па прафілактыцы распаду сем’яў і ўмацаванні інстытута сям’і, удакладняць сістэму аказання сацыяльнай падтрымкі сем’ям, каб дапамагчы ім у выкананні функцый па выхаванні дзяцей праз навучанне бацькоў, рэалізацыі кансультацыйных і грамадскіх праграм.

6. Прымаць эфектыўныя меры па змяншэнні выпадкаў пакідання і адказу ад дзяцей, умацаванні прыёмных сем’яў, дзіцячых дамоў сямейнага тыпу і іншых формаў альтэрнатыўнага догляду, якія заснаваны на выхаванні дзяцей у сям’і.

7. Рэалізоўваць праграму прафілактыкі і барацьбы з жорсткім абыходжаннем і злоўжываннямі ў адносінах да дзяцей.

8. Укараняць эфектыўны догляд у перынатальным перыядзе ў мэтах зніжэння паказчыкаў мацярынскай, перынатальнай і дзіцячай смяротнасці.

9. Прымаць меры па фарміраванні здаровага ладу жыцця дзяцей і падлеткаў, якія злоўжываюць наркотыкамі, алкаголем і курэннем.

10. Ажыццявіць комплекс мер па аказанні дапамогі і падтрымкі дзецям з парушэннямі разумовага і фізічнага развіцця, дзецям-інвалідам (правядзенне маніторынгу становішча дадзеных катэгорый дзяцей, інфармаванне грамадскасці, выдзяленне неабходных сродкаў для рэалізацыі праграм, правядзенне даследаванняў па выяўленні прычын і спосабаў прадукцыйнага дзіцячай інваліднасці, інтэграцыя дзяцей-інвалідаў у сістэму агульнай адукацыі).

11. Забяспечыць сістэматычнае навучанне і актывізацыю дзеянняў у галіне правоў дзіцяці для спецыялістаў, якія працуюць з дзецьмі і для дзяцей (суддзяў, супрацоўнікаў праваахоўных органаў, медыцынскіх работнікаў, настаўнікаў і адміністрацыйнага персаналу школы).